

Historier

Oprindelse

af John Holstein (publiceret 26. maj 2001)

I Vald. Andersens bog om Hærvejssognet LÆBORG, står der at læse, at GAMMELBY formodentlig er den ældste by i sognet. Det er beligheden som taler derfor.

Navnet Gammelby siger intet om byens alder, og frembyder i sig selv et problem som der ikke umiddelbart er en løsning på.

Vald. Andersen causerer over at Nyby måske har fået sit navn i relation til Gammelby, men at det også er nærliggende at nævne den engang eksisterende og nu forsvundne landsby Hundsbæk

Da den gamle geografi i området er kendt fra gamle kort, kan historien også følges langt tilbage.

I 1392 nævnes et gårdsted i "ALBEKE".

I 1610 svarede Tøger Pedersen i Albeck 1 dalr. Til Riberhus, og samtidig svarede Per Hansen i Gjerndrup ½ dalr af Albeck i Læborg sogn.

I et kongeligt brev af 10.-6. 1621, angående anneksgården i Gammelby siges der, at gården er beboet af Tøger Pedersen.

Altså var anneksgården beliggende i Albæk eller Aalbæk, og at navnet stadig i 1610 bruges i administrationen, men næppe i daglig tale.

I 1573 var der 6 gårde i Gammelby. Deraf hørte 3 under Hundsbæk og fulgte med ved salget til Bege Clausdatter i 1578. 2 gårde ejedes af Peder Rantzau til Voldehorn og Vamdrupgård. Disse købtes i 1579 af kronen, der allerede i 1580 solgte gårdene til Bege Clausdatter.

Den 6. gård var Anneksgården. Der nævnes desuden på samme tid 1 Boel i byen.

I 1580 hørte således hele Gammelby under Hundsbæk, på nær Anneksgården, som var tillagt præsteembedet, men ejedes af kongen.

Anneksgården, som oprindelig var præstegård, lå omtrent der hvor Gammelbyvej nr.46 ligger nu.

Efter reformationen ejede kongen gården, og før den tid ejedes den formodentlig af Ribe Domkapitel. Efter 1660, og den forudgående splittelse af Hundsbæk gods, omtales herlighedsretten af anneksgården ikke. Præsten bortfæstede gården og modtog landgilden. Iflg. ministeriets skrivelse af 9.-10. 1854, solgtes Anneksgården til fæsteren Iver Jensen.

Indtil 1581 boede sognepræsten i gården. Efter Vejen præstegård toges i brug som residens, blev gården i Albæk anneksgård. I 1620 var den bortfæstet til Tøger Pedersen, der årligt svarede 2 ørter rug, 1 svin 2 dalr. Gæsteri til præsten.

På svenskekrigens tid nævnes Jens Madsen som fæster, og efter krigen var gården "ganske afbrændt". 1669 Laurids Nielsen.

1690 Christen Christensen. 1691 Thomas Pedersen Høeg, der søgte at supplere sine indtægter ved at drive forprang. Herved forstås i dette tilfælde at han opkøbte kreaturer, som smugledes over Kongeåen. Han "holdt også brændevin, som han solgte til hvem der

ville købe". 18.-11. 1692 måtte Th.P. Høeg i Ribe tilstå sine lovovertrædelser, især forprang og toldsvig, og han dømtes til 3 år i jern på Bremerholm. (København).

Herefter synes det som om det har været vanskeligt at få gården bortfæstet, idet den nærmest har været øde.

1700 var Anders Løber og Peder Skomager på gården, som de dog på grund af armod måtte "kvittere". 1705 bortfæstedes gården til Christen Jensen fra Spjarup, Egtved Sogn, hvis fader Jens Godiksen også boede på gården. Fæsteren fik 3 års frihed for Kgl. Skatter og skulle kun betale 1/3 af landgilden, der var 12 dalr. Årligt. Gården var ganske øde og "markerne lå udi bindlyng".

1710 indstævnede præsten Christen Jensen for et tilgodehavende på 52 rdalr., idet fæsteren og hans fader var rømt natten mellem 4. og 5. marts 1710. Der oplystes at de havde fået pløjet 2½ stykke land, men intet fået sået deri. 1718 kom Morten Christensen Jellesen, der syntes at have klaret sig bedre. Men tiderne havde også bedret sig.

1742 Laurids Nielsen, gift med Mette Mortensdatter. 1770 Jens Lassen, gift med Laurids Niensens enke.

1774 Jens Iversen fra Eskelund, der giftede sig med Jens Lassens steddatter, Karen Lauridsdatter.

1825 sønnen Iver Jensen, der købte gården til selveje 1854, og derefter frasolgte en del parceller. 1860 Jens Iversen.

1873 Peder Sørensen. 1892 Chr. Peter Johansen. 1915 Henrik Mortensen. 1932 Albrecht H. Mortensen og Kristian P. Mortensen.

1945 blev sidstnævnte eneejer. 1948 Bøje Taisen Andersen – 27 ha.

Vald. Andersen gengiver derefter minutiøst ejerskabet op gennem tiderne på de forskellige matrikler i Gammelby. Det er overordentlig interessant.

Heri er nævnt bl.a. Gammelbygård, Mølbjerggård, Hvidbjerggård, Revsgård og Hedevigsminde, der tidligere hed Podergaard.

Bogen er tilgængelig på biblioteket.